ISCTBL 2020
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Факултет за туризам и бизнис логистика

Goce Delchev University Shtip
Faculty of Tourism and Business Logistics

Трета Меѓународна Научна Конференција

Third International Scientific Conference

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

ISCTBL 2020
INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип

Факултет за туризам и бизнис логистика

Goce Delcev University Shtip

Faculty of Tourism and Business Logistics

Трета Меѓународна Научна Конференција

Third International Scientific Conference

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ

CONFERENCE PROCEEDINGS

13 ноември 2020 г / November 13, 2020

Издавач:
Факултет за туризам и бизнис логистика
Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип
Крсте Мисирков, 10-А, 201, 2000, Штип, РС Македонија
Тел: +389 32 550 350
www.ftbl.ugd.edu.mk
www.ugd.edu.mk

За издавачот:
д-р Татјана Бошков, декан

Организатор на конференцијата:
Факултет за туризам и бизнис логистика

Publisher:
Faculty of Tourism and Business Logistics
Goce Delchev University of Shtip
"Krste Misirkov" no.10-A P.O. Box 201 Shtip 2000, North Macedonia
Tel: +389 32 550 350
www.ftbl.ugd.edu.mk
www.ugd.edu.mk

For the Publisher:
Tatjana Boshkov, Ph.D. – Dean

Conference Organizator:
Faculty of Tourism and Business Logistics

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

338.48(497.7)(062)

INTERNATIONAL scientific conference Challenges of tourism and business logistics in the 21st century (3 ; 2020 ; Stip)
Challenges of tourism and business logistics in the 21st century [Електронски извор] / The 3th international scientific conference, September 13 th , 2020, Republic of North Macedonia. - Stip : Goce Delcev University of Stip, Faculty of tourism and business logistics, 2020

Начин на пристапување (URL): https://e-lib.ugd.edu.mk/zbornici.html. - Текст во PDF формат, содржи 435 стр., илустр. - Наслов преземен од екранот. - Опис на изворот на ден 22.11.2020. - Фусноти кон текстот. - Библиографија кон трудовите

ISBN 978-608-244-779-7

а) Туризам -- Економски прилики -- Македонија -- Собири

COBISS.MK-ID 52738053

Организациски комитет:
Проф. д-р. Татјана Бошков, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Наташа Митева, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Душко Јошески, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
м-р Цветанка Ристова Магловска, асистент-докторанд, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија

Меѓународен програмски комитет:
Проф. д-р. Татјана Бошков, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Наташа Митева, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
м-р Цветанка Ристова Магловска, асистент-докторанд, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Душко Јошески, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Александра Жежова, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Зоран Темелков, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Анета Стојановска-Стефанова, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
д-р Душица Попова, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
д-р Билјана Цоневска Гуњовска, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Марија Магдинчева-Шопова, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Тања Ангелкова Петкова, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
Доц. д-р. Оливер Филипоски, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за Туризам и Бизнис логистика, Штип, Република Северна Македонија
д-р Васко Шутаров, МИТ Универзитет, Факултет за безбедност, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Глигор Бишев, Универзитет „Св. Климент Охридски“ - Битола, Економски факултет Прилеп, Република Северна Македонија
Проф. д-р. Мадалина Теодора Андреи, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Соња Квирога, Универзитет Алкала, Оддел за економија, Шпанија
Проф. д-р. Алиса Флеишер, Хебрејскиот универзитет Јерусалим, Роберт Х. Смит, Факултет за земјоделие, Храна и Животна средина, Оддел за економија на животна средина и управување, Израел
Проф. д-р. Ноам Шовал, Хебрејски универзитет Ерусалим, Факултет за општествени науки, Оддел за географија, Израел
Проф. д-р. Нурија Елиса Морере Молинеро, Универзитет Реј Хуан, Шпанија
Проф. д-р. Никола Хурвулиадес, Американ Колеџ Солун, Грција
Проф. д-р. Донила Пипа, Универзитет Марин Барлети, Економски факултет, Албанија

Проф. д-р. Мохамед Фуад, Ариш Универзитет, Факултет за уметност, Египет
Проф. д-р. Френсис Вериза, Универзитет Толиара, Факултет за оппштествени науки, Мадагаскар
Проф. д-р. Октавиан Сербан, Букурешки Универзитет за Економија, Факултет за храна од земјоделие и економија на животната средина, Романија
Проф. д-р. Сабина Георгечи, Асоцијација за промоција на туризмот, Дробета Турму-Северин, Романија
Проф. д-р. Серафима Роскова, Молдовска академија за науки, Академија за економски науки на Молдавија, Република Молдавија
Проф. д-р. Стела Дерменџиева, Универзитет на Велико Трново Свети „Кирил и Методиј", Оддел за Географија, Бугарија
Проф. д-р. Марта Боровска Стефанска, Универзитет во Лоџ, Факултет за Географски науки, Институт за градежна средина и Просторна, Полска
Проф. д-р. Јулиана Поп, Универзитет за економски студии, Факултет за бизнис и туризам, Романиа
Проф. д-р. Елена Тома, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Ирина Лазар, Универзитет Хиперион, Факултет за општествени, хуманистички науки и природни науки, Оддел за географија, Романија
Проф. д-р. Озгур Јерли, Дужче Универзитет, Факултет за Шумарство, Оддел за пејсажи, Турција
Доц. д-р. Жарко Радјеновиќ, Универзитет во Ниш, Центар за иновации, Србија
Проф. д-р. Драго Цвијановиќ, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија
Проф. д-р. Дарко Димитровски, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија
Проф. д-р. Серџо Чипола, Универзитет во Палермо, Силиција, Италија
Доц. д-р. Марија Белиј, Универзитет во Белград, Факултет за географија, Србија
Доц. д-р. Андреј Мичовиќ, Универзитет во Крагујевац, Факултет за Хотелски менаџмент и Туризам Врњачка Бања, Србија

Organizational committee:

Prof. Tatjana Boshkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Natasa Miteva, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Dusko Joseski, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Cvetanka Ristova Maglovska, M.Sc., University Teaching Assistant, Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

International program committee:

Prof. Tatjana Boshkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Natasa Miteva, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Cvetanka Ristova Maglovska, M.Sc., University Teaching Assistant, Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Dusko Joseski, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Prof. Aleksandra Zezova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Prof. Zoran Temelkov, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Aneta Stojanovska - Stefanova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Dusica Popova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Biljana Conevska Gunjovska, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Prof. Marija Magdinceva – Sopova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Prof. Tanja Angelkova Petkova, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Assist. Prof. Oliver Filiposki, Ph.D., Goce Delcev University of Stip, Faculty of Tourism and Business logistics, Stip, North Macedonia

Vasko Sutarov, Ph.D., MIT Univeristy, Faculty of Security Sciences, North Macedonia

Prof. Gligor Bishev, Ph.D., St. Clement of Ohrid University of Bitola, Faculty of Economics, Prilep, North Macedonia

Prof. Madalina Teodora Andrei, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania

Prof. Sonia Quiroga, Ph.D., University of Alcalá, Depatment of Economics, Spain

Prof. Aliza Fleischer, Ph.D., The Hebrew University of Jerusalem, The Robert H. Smith Faculty of Agriculture, Food and Environment, Department of Environmental Economics and Management, Israel

Prof. Noam Shoval, Ph.D., The Hebrew University of Jerusalem, Faculty of Social Sciences, The Department of Geography, Israel

Prof. Nuria Elisa Morère Molinero, Ph.D., Universidad Rey Juan Carlos, Catedrática Historia Antigua, Spain
Prof. Nikolas Hourvouliades, Ph.D., American College of Thessaloniki, Greece
Prof. Donila Pipa, Ph.D., Marin Barleti University, Faculty of Economy, Albania
Prof. Mohamed Fouad, Ph.D., Arish University, Faculty of Arts, Egypt
Prof. Francis Veriza, Ph.D., University of Toliara, Faculty of Lettets and Human Sciences, Madagascar
Prof. Octavian Serban, Ph.D., Bucharest University of Economic Studies, Faculty of Agrifood and Environmental Economics, Romania
Prof. Sabina Gheorgheci, Ph.D., Mehedinți Tourism Promotion Association, Drobeta Turnu-Severin, Romania
Prof. Serafima Roșcovan, Ph.D., Moldova Academy of Science, Academy of Economic Studies of Moldova, Republic of Moldova
Prof. Stella Dermendzhieva, Ph.D., University of Veliko Turnovo St Cyril and St. Methodius, Department of Geography, Bulgaria
Prof. Marta Borowska-Stefanska, Ph.D., University of Lodz Faculty of Geographical Sciences, Institute of the Built Environment and Spatial Policy, Poland
Prof. Iuliana Pop, Ph.D., University of Economic Studies, Faculty of Business and Tourism, Romania
Prof. Elena Toma, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania
Prof. Irina Lazăr, Ph.D., Hyperion University, Faculty of Social, Humanities and Natural Sciences, Department of Geography, Romania
Prof. Ozgur Yerli, Ph.D., Duzce University, Faculty of Forestry, Department of Landscape, Architecture, Turkey
Assist. Prof. Zarko Radjenovic, Ph.D., University of Nis, Innovation Center, Serbia
Prof. Drago Cvijanović, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia
Prof. Darko Dimitrovski, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia
Prof. Sergio Cipolla, Ph.D., University of Palermo, Italia
Assist. Prof. Marija Belij, Ph.D., University of Belgrade, Faculty of Geography, Serbia
Assist. Prof. Andrej Mićović, Ph.D., University of Kragujevac, Faculty of Hotel Management and Tourism in Vrnjacka Banja, Serbia

Пленарна сесија

Проф. д-р Глигор Бишев, претседател на Управниот одбор и генерален извршен директор на „Шпаркасе Банка Македонија АД Скопје” – *„Влијанието на пандемијата врз економските движења“*

Питер Табак, извршен директор, водечки регионален економист за економија, политика и управување на Западен Балкан, Потпретседател за политика и партнерства,Европската банка за обнова и развој - *„Economic outlook for the Western Balkans during and after the epidemic“*

Милан Здравковиќ, извршен директор на операторот на дистрибутивниот систем во Ј.П.Србијагас, Белград, Србија – *„Supply of natural gas in COVID-19 conditions - experience and expectations“*

Проф. д-р Мишко Џидров, професор и проректор за настава и студенти, Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип – *„УГД во време на пандемија“*

Проф. д-р Татјана Бошков, професор и декан на Факултетот за туризам и бизнис логистика – *„The impact of coronavirus on global growth and global supply chain shifts“*

Модератори

Панел модератор

Проф. д-р Татјана Бошков, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика

Прва и втора сесија

Доц. д-р Наташа Митева, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика

Plenary session

Prof. Gligor Bishev, University Professor and Chairman of the Board, Sparkasse Bank-Skopje – *“The impact of the pandemic on economic developments”*

Peter Tabak, Executive Director, Leading Regional Economist for Economics, Policy and Governance in the Western Balkans Vice-President for Policy and Partnerships, European Bank for Reconstruction and Development - *“Economic outlook for the Western Balkans during and after the epidemic”*

Milan Zdravkovic, Executive Director of the Distribution System Operator in J.P Srbijagas, Belgrade, Serbia – *“Supply of natural gas in COVID-19 conditions - experience and expectations”*

Prof. Misko Dzidrov, University Professor and Vice-rector for Teaching and Students, Goce Delcev University of Stip – *“UGD in a time of pandemic”*

Prof. Tatjana Boskov, University Professor and Dean of the Faculty of Tourism and Business Logistics, Goce Delcev University of Stip – *“The impact of coronavirus on global growth and global supply chain shifts”*

Moderators

Panel Moderator

Tatjana Boshkov, Goce Delcev University of Stip, Faculty of tourism and business logistics, Stip, North Macedonia

I and II session

Natasha Miteva, Goce Delcev University of Stip, Faculty of tourism and business logistics, Stip, North Macedonia

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП

GOCE DELCEV UNIVERSITY OF STIP

ФАКУЛТЕТ ЗА ТУРИЗАМ И БИЗНИС ЛОГИСТИКА

FACULTY OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS

ТРЕТА МЕЃУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА

THIRD INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

ПРЕДИЗВИЦИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И БИЗНИС ЛОГИСТИКАТА ВО 21 ВЕК

CHALLENGES OF TOURISM AND BUSINESS LOGISTICS IN THE 21ST CENTURY

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
CONFERENCE PROCEEDINGS

13 ноември, 2020, Штип / Shtip, November 13th, 2020

ПРЕДГОВОР

Факултетот за туризам и бизнис логистика при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, беше организатор на Третата меѓународна научна конференција „Предизвици на туризмот и бизнис логистика во 21 век“. Конференцијата се одржа на 13 ноември 2020 година на платформата Microsoft Teams, со повеќе од 90 учесници од матичната земја и странство. Оваа година Меѓународниот научен комитет брои еминентни професори од нашата земја и над 15 странски земји како Израел, Шпанија, Франција, Молдавија, Италија, Грција, Египет, Полска, Турција, Романија, Бугарија, Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина и Словенија.

Целта на оваа конференција е да промовира поголемо разбирање на бизнис администрација, логистиката, туризмот и угостителство во однос на управувањето, економијата, образованието и претприемништвото. Ова подразбира дека фокусот на учесниците го насочивме кон најновите трендови и предизвици во врска со развојот на туризмот, менаџирањето со компаниите, пазарот на труд, можностите за придобивки и профит, изгледите за подобра конкурентност на меѓународниот пазар, што пак е императив за финансиската стабилност на нашата земја во целина.

Имено, со пристигнатите трудови и авторските истражувања се оствари целта на конференцијата - а тоа е оценувањето на тековната состојба и идните изгледи за развој на микро план што се однесува на домашниот пазар, како и движењата на глобалната економија, подготвувајќи ја бизнис заедницата за предизвиците со кои ќе се соочуваат при остварувањето на нивните цели, што де факто влијае врз одржувањето на финансиите особено во времето кое го живееме под притисокот на пандемијата.

Препораките кои се пренесоа се однесуваат како да се зајакнува капацитетот на компаниите како и промените во регулативите кои го диктираат нашиот пат кон ЕУ. Дискусиите во текот на конференцијата беа одговор на тоа како реагираа и се позиционираа менаџерите на финансиски средства во услови на голем пазарен ризик, пазарни шокови и турбуленции и како треба да се подготвуваат инвеститорите во поедини сектори. Трудовите прикажаа изгледи и кон идната интеграција на земјите од Западен Балкан, со осврт на досегашните постигнувања и идните предизвици пред овие економии како и размена на искуства на сите учесници кои сме денес присутни од повеќе земји.

Токму овие препораки треба да бидат двигател на процесите на реформата во насока на подигање на квалитетот на образованието заради поголема продуктивност на трудот, конкурентност на економијата и намалување на неусогласеноста на понудата на вештини и компетенции како и побарувачката на пазарот на труд.

Постигнувањето на овие цели е заедничка задача на сите оние што се во позиција да го дадат својот придонес за имплементација на реформите во општеството. Токму тие реформи, тие промени во начинот на пристап, методологија на работа и организација, не треба да ги правиме само за да станеме дел од економскиот блок, туку да бидат во насока да постигнеме нешто друго, многу позначајно, односно сите напори што ги правиме да бидат за остварување на повисок степен на благосостојбата на нашите граѓани, за создавање на достоинствени услови за живот и работа.

Во регионот, меѓутоа и пошироко, во Европа, искуствата се најразлични. Наидуваме на успешни, и на не толку успешни модели. Токму ваквите научните конференции, дебатите што се развиваат тука, се најдобриот начин за размена на искуства, за идентификација на предизвиците и перспективите, за споредување на моделите и третирањето на нивните недостатоци или предности, меѓутоа и презентирање

на можните нови комбинирани модели. Едукацијата на новите генерации кои ќе бидат подготвени да се соочат со предизвиците што ги носи глобализацијата, е заеднички предизвик на Универзитетите, на бизнис заедницата, но и на централната и локалната власт.

Штип,
13 Ноември 2020

Главен уредник
Проф. д-р Татјана Бошков, *Декан*

PREFACE

The Faculty of Tourism and Business Logistics in Gevgelia, part of the University Goce Delchev from Shtip, hosted the Third International Scientific Conference, "Challenges of Tourism and Business Logistics in the 21st Century". The conference was held on 13th of November 2020 on the platform Microsoft Teams, with more than 90 participants from the country and abroad. This year the International scientific committee included eminent professors from our country and more than 15 from foreign countries, such as Israel, Spain, France, Moldova, Italy, Greece, Egypt, Poland, Turkey, Romania, Bulgaria, Serbia, Croatia, Bosnia and Herzegovina and Slovenia.

The aim of this conference is promoting a greater understanding of the business administration, logistics, tourism and hospitality in terms of management, economics, education and entrepreneurship. In that context, the focus of our participants was on the latest trends and challenges related to tourism development, company management, labour market, opportunities for gain and profit, opportunities for better competitiveness in the international market, which is imperative for the financial stability of our country entirely.

Furthermore, the conference papers and authors' researches fulfilled the aim of the conference, the assessment of the current situation and future prospects for the development of the micro plan in terms of the domestic market, as well as the global economy changes, prepared the business community for the challenges that will they face during their goal achievement, which de facto affects the maintenance of finances especially in the time we live under the pandemic pressure.

The detection of the conditions that have been presented is a real mirror of where we are, where we have been, and what is even more difficult, to answer the question what next? Achieving these goals is a common task of all those who are in a position to contribute to the implementation of reforms in society. Exactly those reforms, those changes in the way of approach, methodology of work and organization, we should not make only to become part of the economic block, but to be in the direction of achieving something else, something much more significant - efforts for achieving a higher degree of well-being of our citizens, for creating dignified living and working conditions.

In the region, but also beyond, in Europe, the experiences are diverse. We come across successful and not so successful models. Exactly such scientific conferences, debates that develop here, are the best way to exchange experiences, to identify challenges and perspectives, to compare models and how to treat their disadvantages or advantages, but also to present possible new combined models. The education of the new generations that will be ready to face the challenges posed by globalization is a common challenge of the Universities, the business community, but also of the central and local government.

Shtip,
November, 13th, 2020

Editor
Tatjana Boshkov, Ph.D. *Dean*

Contents

ПРЕДГОВОР 10

PREFACE 12

СЕСИЈА: БИЗНИС ЛОГИСТИКА И БИЗНИС АДМИНИСТРАЦИЈА 17

SESSION: BUSINESS LOGISTICS & BUSINESS ADMINISTRATION 17

THE IMPACT OF DIGITAL FINANCE AND FINTECH ON FINANCIAL INCLUSION AND THE EMERGENCE OF DFS PROVIDERS 19

Tatjana Boshkov;Dushko Joshevski 19

MONETARY POLICY EFFECTIVENESS, AND SOME EXPLANATIONS OF UNEMPLOYMENT, FAIR WAGES AND FAIR PRICES IN A GENERAL EQUILIBRIUM SETTING 26

Dushko Josheski; Tatjana Boshkov 26

LABOR MARKET POLICIES IN BULGARIA DURING THE EMERGENCY EPIDEMIOLOGICAL SITUATION 54

Tatyana Dimitrova.; Slavi Dimitrov 54

ЧОВЕЧКИОТ КАПИТАЛ – ФАКТОР ЗА ГРАДЕЊЕ КОНКУРЕНТСКА КОМПАНИСКА ПРЕДНОСТ 64

Драшко Атанасоски; Емануела Есмерова 64

МЕНАЏМЕНТОТ НА ЗНАЕЊЕ ВО МОДЕРНАТА ЕКОНОМИЈА 72

Емануела Есмерова ; Драшко Атанасоски 72

COMPONENTS OF CUSTOMER BASED BRAND EQUITY 79

Ventsislava Nikolova-Minkova 79

INTELLECTUAL PROPERTY IN DIGITAL ENVIRONMENT 89

Svetla Panayotova; Ventsislava Nikolova-Minkova 89

ВЛИЈАНИЕТО НА СОВРЕМЕНИТЕ ЛОГИСТИЧКИ ТРЕНДОВИ ВО ПОЛЕТО НА ЕКОНОМИЈАТА 100

Гордан Јанкуловски 100

DIGITAL MARKETING AND ITS IMPORTANCE DURING THE PANDEMIC 111

Natasha Miteva; Dushica Popova ; Aco Kuzelov 111

EMPOWERNMENT OF WOMEN: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES IN THE MODERN WORLD 119

Aneta Stojanovska-Stefanova; Marija Magdinceva-Sopova; Hristina Runcheva Tasev 119

A MODERN APPROACH TO PROCESS MANAGEMENT WITHIN THE MACEDONIAN INSURANCE COMPANY 131

Елизабета Митрева; Горан Стојановски 131

THE IMPACT OF PRICE MANAGEMENT ON BUSINESS OPERATION OF THE ENTERPRISE: THEORETICAL ASPECT 145

Snezana Bardarova; Mimoza Serafimova 145

OVERVIEW OF NEOBANKS MODEL AND ITS IMPLICATIONS FOR TRADITIONAL BANKING. 156

Zoran Temelkov 156

ГОЛЕМАТА РЕЦЕСИЈА 2007-2009 ВО САД 166

Љупчо Давчев; Александар Давчев 166

МОНЕТАРНАТА ПОЛИТИКА ВО СЛУЧАЈОТ НА ГОЛЕМАТА РЕЦЕСИЈА 2007-2009 ПРЕКУ ПРИМЕРОТ НА ФЕДЕРАЛНИТЕ РЕЗЕРВИ НА САД И ЕВРОПСКАТА ЦЕНТРАЛНА БАНКА 175

Александар Давчев; Љупчо Давчев 175

СЕСИЈА: ТУРИЗАМ, УГОСТИТЕЛСТВО И ГАСТРОНОМИЈА 184

SESSION: TOURISM, HOSPITALITY & GASTRONOMY 184

RURAL TOURISM IN VOJVODINA? 185

Drago Cvijanović; Tamara Gajić; Dejan Sekulić 185

PA-BAT METHODOLOGY IN ESTIMATING ECOSYSTEM SERVICES (Case study: ES-Nature based tourism at the Biosphere Reserve “Golija Studenica”) 196

Milica Luković 196

АНАЛИЗА НА ИНДИКАТОРИТЕ ЗА РАЗВОЈ НА УРБАНИОТ ТУРИЗАМ НА РЕПУБЛИКА С. МАКЕДОНИЈА НИЗ ПРИЗМАТА НА ПЛАНСКИТЕ РЕГИОНИ... 205

Дарко Мајхошев, Цане Котески 205

СОЦИЈАЛЕН ТУРИЗАМ НАСПРОТИ СОЦИЈАЛНИТЕ ФУНКЦИИ НА ТУРИЗМОТ 218

Николчо Петров; Златко Јаковлев; Цане Котески 218

FINANCIAL PERFORMANCE MEASURING OF A HOTEL COMPANY - CASE STUDY 228

Marko Milašinović; Aleksandra Mitrović; Stefan Milojević 228

РАЗГЛЕДНИЦИ ЗА ОХРИД ПЕЧАТЕНИ ВО СОЦИЈАЛИЗМОТ И НИВНАТА УЛОГА ВО ПРОМОЦИЈА НА ТУРИЗМОТ 235

Никола В. Димитров 235

ВЛИЈАНИЕ НА ПЛАНИНСКИОТ ТУРИЗАМ ВРЗ ТУРИСТИЧКИОТ ПРОМЕТ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 248

Ана Здравковска-Илиевска, Илија Закоски 248

КУЛТУРНИ И ВЕРСКИ СОДРЖИНИ ВО ТУРИЗМОТ НА ЛЕШОЧКИОТ МАНАСТИР 256

Илија Закоски 256

EUROPEAN CAPITALS OF CULTURE: CASE STUDY – ATHENS 266

Marija Lakićević; Danijela Pantović; Vladan Petrović 266

STATISTICAL ANALYSIS OF TOURIST ARRIVALS AND NIGHTS IN CROATIA DURING THE SARS-CoV-2 PANDEMIC 273

Cvetan Kovač; Ana Šijaković 273

PERSPECTIVE AND PROBLEMS OF CYCLING TOURISM IN NORTH CROATIA .. 284

Nikola Medved; Ana Maria Gavrić; Lea Vukojević 284

GASTRO EVENTS, AN IMPORTANT FACTOR FOR PRESERVATION OF CULTURE, TRADITION AND REGIONAL DEVELOPMENT - CASE STUDY OF ŠUMADIJA DISTRICT 294

Dragan Tezanovik; Sanja Filipovik ; Maja Banjak 294

TOURISM IN COVID-19 PANDEMIC IN NORTH MACEDONIA: EXPERIENCES AND PERSPECTIVES 305

Goran Kitevski; Dejan Iliev 305

SUSTAINABLE TOURISM AND UNESCO STATUS BENEFITS: PERCEPTIONS OF RESIDENTS OF OHRID 315

Biljana Petrevska; Cvetko Andreeski ; Tanja Mihalič 315

ПРИДОБИВКИ ОД ПРИМЕНАТА НА СТАНДАРДИ ОД ОБЛАСТА НА ТУРИЗМОТ ВО С. МАКЕДОНИЈА 325

Велибор Тасевски; Џеват Кицара ; Ана М. Лазаревска 325

ИНТЕРЕС НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ ВО АКТИВНОСТИ НА ОТВОРЕНО 335

Деспина Сивевска; Билјана Попеска; Цветанка Ристова Магловска 335

МОТИВСКИТЕ ФАКТОРИ НА ТУРИСТИЧКИТЕ ДВИЖЕЊА НА ДОМАШНИТЕ ТУРИСТИ ВО РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА 344

Давид Трајковски 344

ЕНЕРГЕТСКИ РАЗЛИКИ ПОМЕЃУ РАЗЛИЧНИ ВИДОВИ НА САЛАТИ 356

Дарко Андроников; Мерита Умети Лесковица ; Ацо Кузелов 356

ОПШТИНА БЕРОВО, АТРАКТИВНА ТУРИСТИЧКА ДЕСТИНАЦИЈА ЗА СПЕЦИФИЧНИ ВИДОВИ ТУРИЗАМ 363

Тања Ангелкова Петкова; Владимир Китанов 363

ИНОВАЦИИТЕ ВО ТУРИЗМОТ И УГОСТИТЕЛСТВОТО 371

Владимир Китанов, Тања Ангелкова Петкова 371

КОНЦЕПТУАЛИЗАЦИЈА, МОДЕЛИРАЊЕ И МЕНАЏМЕНТ НА ПРОЦЕСОТ НА УЧЕЊЕ И ЗНАЕЊЕ ВО ТУРИСТИЧКИТЕ ОРГАНИЗАЦИИ 381

Бранко Николовски 381

COMPUTERIZED BOOKING SYSTEMS: ICT READINESS CONTEXT FOR BALKAN COUNTRIES 392

Žarko Rađenović 392

DIGITAL TOURISM 401

Dragan Vojinović[1]; Boris Brezo[2]; 401

PREVALLA-BALKAN'S PEARL 411

Naser Bresa[1], Cane Kotecki[2], Zlatko Jakovlev[3] 411

КУЛТУРНА ДИПЛОМАТИЈА И КУЛТУРЕН ТУРИЗАМ ЗА ВРЕМЕ НА СВЕТСКА ПАНДЕМИЈА 417

Васко Шутаров[1] **Abstract** 417

INTERNATIONAL TOURISM AND POLITICS 428

Dimitar Dimitrov 428

УДК 796.035-057.875:303.62(497.731)

ИНТЕРЕС НА СТУДЕНТИТЕ ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ ВО АКТИВНОСТИ НА ОТВОРЕНО

Деспина Сивевска[1]; Билјана Попеска[2]; Цветанка Ристова Магловска[3]

Апстракт

Being outdoor and practicing different outdoor sports has multiple benefits for the level of physical activity, health, socialization and closer contact with nature. The study aim is to determine students' opinions for being in nature and exercising outdoor in nature, as well as to identify differences in student's interest for participation in outdoor activities based on their gender and type of study. Study sample was comprised of 85 respondents, students at UGD. Specially designed questioner was applied. Results were analyzed using descriptive statistics and t – test. Results suggest that students prefer to be in nature whenever weather conditions allow, mainly in spring; choosing different forms of outdoor sports: hiking, running or cycling. The interest of students for being in nature and participation in outdoor sports is not determined by students' gender or selected type of studies, suggesting that personal preferences and characteristics are determining factors for participation in outdoor sport.

Клучни зборови: *physical activity, students, nature, interests, differences*
ЈЕЛ класификација: *L83, Z29*

Вовед

Физичката активност игра витална улога во здравјето и благосостојбата кај младите луѓе. Несомнено таа придонесува за нивен краткорочен и долгорочен физички, социјален, емоционален и психолошки развој (Janssen and LeBlanc, 2010; Babyak *et al.*, 2000), промовирајќи правилен развој и формирање на основните вештини за движење (Kaplan *et al.*, 1993). Физичката активност што се одвива на отворено, дополнително придонесува со позитивни ефекти врз физичкото и психолошкото здравје, а самата изложеност во природата е добра за менталното здравје и благосостојба (Popeska and Sivevska, 2016; Barton and Pretty, 2010). Здравствените придобивки што доаѓаат од активностите на отворено со едноставно придржување кон физичката активност се: пониски нивоа на перципиран напор, стрес и помал ментален замор (Popeska *et al.*, 2018; Andre *et al.*, 2017; Hanson and Jones, 2015; Puett *et al.*, 2014) што доведува до подобрување на расположението (на пример, намалување напнатост, анксиозност, лутина и депресија) (Carek *et al.*, 2011; Babyak *et al.*, 2000), самодоверба и перцепција на сопствената здравствена состојба (Ekkekasis and Backhouse, 2009). Активностите на отворено исто така позитивно влијаат на физиолошко функционирање, вклучително и подобрување на одредени здравственипараметри , како што се срцевиот ритам, крвниот притисок и ендокрините маркери како нивоата на норадреналин, адреналин и кортизол (Loureiro and Veloso, 2017). Понатаму, практикувањето на активности на отворено кај младите

[1]Деспина Сивевска, вонр. проф. д-р, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за образовни науки, Крсте Мисирков, 10А - Штип, despina.sivevska@ugd.edu.mk
[2]Билјана Попеска, вонр. проф. д-р, Крсте Мисирков, 10А - Штип, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за образовни науки, biljana.popeska@ugd.edu.mk
[3]Цветанка Ристова Магловска, асистент докторанд, м-р., Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Факултет за туризам и бизнис логистика, Крсте Мисирков 10А - Штип cvetanka.ristova@ugd.edu.mk

дополнително влијае врз задоволството и уживањето, медитацијата, основните психолошки потреби на автономија, компетентноста и поврзаноста, удобноста и интензивните емоции, засиленото чувство на телото, откривањето на задоволството од достигнувањата, виталната сила и секако интензивното искуство во природата (Clough *et al.,* 2016; Sheng-Hshiung *et al.,* 2015; Crust *et al.,* 2013).

Имајќи ги предвид сите претходно презентирани придобивки од активностите на отворено за младите луѓе, група на академски автори особено го истражуваат и потврдуваат нивниот позитивен потенцијал кај младите луѓе кои се студенти. Според нив, активностите на отворено го подобруваат наставниот план на студентите во образовните средини преку директно искуство (Horwood, 2002), потоа им помагаат да ги подобрат меѓучовечките вештини (на пример, вклучување во групна работа) (Russell and Burton, 2000); им обезбедуваат можности за кинестетичко, афективно и сензорно учење (Lieberman and Hoody, 1998) и им обезбедуваат место за морално и духовно истражување како и нивен раст (Russell and Burton, 2000; HaluzaDelay, 1999).

Сепак, според Popeska et al. (2019), во практикувањето на активности на отворено треба да се имаат во предвид неколку ограничувања кои можат да бидат дефинирани како објективни и субјективни фактори. Објективните фактори според авторите се главно достапните зелени површини или природни средини кои се близу до станбените места и се погодни за вежбање на отворено, безбедносните прашања, климатските фактори (високи или ниски температури, магла), загадување на воздухот и сл. Како субјективните фактори, авторите ги именуваат индивидуалните преференции на лицето за видот на избрана активност, достапното време, потребата од стручно водство и поддршка и сл.

Рекреацијата на отворено овозможува радост и задоволство на луѓе од сите возрасти. Со изведувањето на физички активности додека сме на отворено, се обезбедува и начин да се излезе надвор и да се ужива во природна околина. Освен дишењето свеж воздух и откривањето на многубројните чуда на природата, практикувањето на активности на отворено го намалуваат стресот, притисокот, депресијата и овозможуваат и социјализација со луѓе кои ја делат истата желба.

Имајќи ги предвид сите наведени придобивки од вклучувањето и практикувањето на активностите на отворено се наметна идејата за ова истражување на студенти на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип со примарна цел, да се испитат и утврдат навиките на студентите да бидат во природа, да бидат физички активни на отворено во природна средина, како и да се идентификуваат мислењата и интересот на студентите за учество во активности на отворено.

Методологија

Предмет на ова истражување се студентите од Универзитетот „Гоце Делчев“ Штип, Република Македонија и нивните мислења и ставови во однос на нивните навики за вклучување во активности на отворено.

Целта на истражувањето се однесува на утврдување на ставовите на студентите според нивниот пол и типот на студии (општествено-хуманистички и природно-математички науки) во однос на нивните навики за вклучување во активности на отворено (кои форми

на активности ги користат, фреквенцијата на нивно применување, важноста на наведените активности во нивниот живот и сл).

Во примерокот беа опфатени 85 студенти од неколку факултети во рамките на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип, Република Македонија. Од вкупниот број на испитаници 52% се машки и 48% се женски. 63% од нив студираат на општествено-хуманистички науки, а 36% од нив студираат на природно-математички науки. Најголем дел од испитаниците, односно 72% од нив се четврта година на студии, 10% се втора година, и останатите 17% се прва или трета година на студии.

Истражувањето е реализирано во текот на месец мај/јуни, во учебната 2018/19 година. За целите на истражувањето беше користена **техниката** анкетен прашалник. Прашалникот е посебно конструиран за потребите на ова истражување. Истиот, покрај основните податоци (пол, година на студии, факултет, насока на студии), содржи и прашања од затворен тип каде студентите одговараат на исказите одбирајќи едно од повеќе понудените одговори.

Добиените резултати се **анализирани и презентирани** со примена на фреквенции (f), проценти (%) и непараметарска постапки: t- тест. Податоците добиени од истражувањето се обработени со помош на статистичкиот пакет SPSS 19. Добиените резултати за подобра прегледност се прикажани графички.

Резултати и дискусија

Бројни се студиите кои укажуваа на придобивките од учењето и активностите на отворено, кои вклучуваат развој и подобрување на јазичните и комуникациските вештини, подобрување на мотивацијата, самостојноста, самодовербата, креативноста и отвореноста/ подготвеноста за прифаќање на нови предизвици и перспективи (Beckingham, 2019). Имајќи го предвид наведеното на прашањето, *Дали сакаат да престојуваат во природа*, голем дел од испитаниците (60%) се изјасниле потврдно, односно дека *сакаат да бидат во природа секогаш кога имаат можност*, останатите 23% одговориле дека најчесто *сакаат да бидат во природа*, а останатите дека *подеднакво сакаат да се во природа и во затворен простор*.

На прашањето кое се однесува на оддалеченоста на местото на живеење од местото во кое се престојува во природа, најголем дел од испитаниците (38%) одговориле дека сакат да *биде подалеку од местото на живеење (друг град)* (Графикон 1). Ова можеби укажува и на потребата, покрај желбата да бидат на отворено, да престојуваат во природа, би сакале да бидат и на места кои се подалеку од местото на живеење, места кои им се непознати и интересни за посетување и престојување. Ова индиректно упатува на потребата локалните самоуправи и државата да нудат и вложуваат повеќе во излетнички и туристички места, пешачки патеки, алтернативен туризам како би можеле младите истовремено и да престојуваат на чист воздух и правилно и корисно да го поминуваат своето слободно време. Оваа потреба е особено зголемена и во денешни услови на пандемија, кога голем дел од луѓето имаат потреба и бараат место каде на отворено, во природа би можеле да го поминуваат своето слободно време, сами или во друштво, а притоа да бидат задоволени здравствените препораки за дистанца.

Истовремено од нив побаравме мислење врз основа на што го избираат местото за престој и активности во природа. Најголем процент од испитаниците (44%) одговориле

дека тоа го прават врз основа на *времето со кое располагаат*, а помалку, незначителни проценти, дека го прават врз основа на *друштвото, финанасиите* или нешто *друго* (Графикон 2). Добиените одговори можеби упатуваат на фактот дека за практикувањето на активностите во природа, на отворено не се потребни дополнителни средства, само слободно време, кое во денешниот свет на зголемено работно време и дополнителни работни, училишни и семејни обврски се помалку го имаме на располагање. Токму затоа се и препораките да од страна на државата и на универзитетите се понудат активности кои ќе бидат привлечни и преку кои младите корисно, квалитетно и правилно би го поминувале своето слободно време на отворено.

Графикон 1.

Извор: *Истражување на авторите.*

Графикон 2.

Извор: *Истражување на авторите.*

Придобивките од престојот во природа и активностите на отворено се бројни. Затоа од испитаниците побаравме мислење *дали практикуваат физички активности во природа?* 69% од испитаниците одговориле дека *секогаш кога имаат можности и дозволуваат временските услови* практикуваат физичка активност во природа. Мал процент (18%) одговориле дека практикуваат *подеднакво активности и на отворено и на затворено* и останатите дека практикуваат само *активности во затворен простор*. (Графикон 3). Согласно добиените резултати, најголемиот процент на испитаниците избираат активности на отворено, што го потврдува интересот за овој тип на активности како и мислењето на авторите за нивните придобивки. Слични резултати се добиени и во слични истражувања реализирани на примерок на студенти (Popeska *et al.*, 2017; Popeska *et al.*, 2018; 2019).

Во однос на формите на активности кои ги практикуваат во природа најголем процент од испитаниците (50%) одговориле дека одбираат одредена форма на *физичка активност (пешачење, трчање, возење велосипед*), а помал процент (13%) дека тоа го прават за *одмор и релаксација (слушање музика и читање)* или *излет со семејството* (13%), а останатите одговориле *сите претходно наведени*. Добиените резултати повторно упатува на потребата да се понудат места (патеки, игралишта, справи на отворено) како би можеле младите да престојуваат на отворено во природа и да ги оставруваат своите желби и потреби за физичка активност, а истовремено и можност квалитетно да го исполнат своето слободно време (Графикон 4).
Графикон 3.

Извор: *Истражување на авторите.*

Извор: *Истражување на авторите.*

Графикон 4.

Добиените одговори на ова прашање се во корелација и со одговорите на прашањето во кое побаравме да одредат *кои од повеќето понудени физички активности најчесто ги практикуваат во природа*. Најголем дел од нив како прв избор се определиле за *пешачење*, потоа за *возење велосипед*, и како трет избор *планинарење*. Добиените одговори донекаде се очекувани имајќи предвид дека за пешачење не се потребни никакви дополнителни средства и посебни услови, додека возењето велосипед и планинарењето бараат дополнителна организација, во одредени случаи финансии и обезбедување на превоз до одредена дестинација.

Во однос на фреквенцијата на практикување на претходно наведените активности во природа, најголем дел (49%) одговориле дека тоа го прават *2-3 пати во неделата*, 36,5% *еднаш во неделата*, и останатите повеќе пати (*4-5* и *6-7 пати во неделата*). Ова е и разбирливо и може да се поврзе и со одговорите на претходното прашање кога испитаниците одговорија дека физичките активности на отворено ги практикуваат врз основа на *времето со кое располагаат.* Добиените одговори се позитивни и охрабрувачки имајќи ги предвид препораките на Светската здравствена организација (WHO) согласно кои за возрасни лица, во која категорија припаѓаат и студентите, се препорачуваат најмалку 150 минути во неделата умерена до интензивна физичка активност или најмалку 75 минути неделно интензивна физичка активност која ги вклучува големите мускулни групи (WHO, 2020).

Од аспект на периодот во годината кој најчесто го избираат за практикување на претходно наведените активности на отворено, добивме разновидни одговори Можеби и разбирлив и очекуван е одговорот на најголем дел од испитаниците (46%) дека тоа најчесто го прават во *пролет*, кога природно се јавува и потребата да се биде на отворено, на сонце во природа, помал дел од нив (22%) во *лето* и останатите во *есен и зима*. Има и дел од студентите (25%) кои одговориле дека тоа го прават *во текот на целата година*. Ова значи дека иако има различни индивидуални преференци, сепак годишното време не е лимитирачки фактор за практикување на активности на отворено и дека секој период од годината нуди можност за вклучување во поинаква форма на физичка активност на отворено.

Радува и податокот дека студентите се свесни за значењето и важноста од практикување на активности на отворено, и колку тие придонесуваат за подобрување на целокупното физичко и здравствено живеење на секој поединец. Тоа го потврдуваат одговорите на прашањето во кое баравме да одредат *колку за нив се важни физичките активности во нивниот живот*. Согласно добиените одговори,поголем дел од испитаниците, (40%)

одговориле дека практикуваат физичка активност повремено, 32% дека им се важни, и дека сакаат да спортуваат и да го надополнуваат својот ден со физички активности и 24% дека се доста важни, и дека физичката активност им е приоритет во животот.

Следно од студентите побаравме мислење дали се љубители на зимски и адреналински спосртови. Во однос на прашањето дали се љубители на зимски спортови во природа, поголем дел од студентите (28%) одговориле дека се љубители на зимски спортови (скијање, бординг и сл), но немаат пробано некој од нив до сега, и 25% одговориле дека се љубители на зимските спортови, и дека практикуваат некои од нив. Додека останатите *не се размислувале за тоа*. Интересен е податокот дека голем дел од студентите (32%) се *љубители на адреналинските спортови, но немале можност да пробаат некој од нив до сега*, 18% од нив одговориле дека *практикуваат некои од нив*, додека останатите *не се љубители на вакви спортови* или *немаат размислувано за тоа до сега*.

Од добиените одговори на ова прашања заклучивме дека генерално студените покажуваат интерес за зимските и адреналиските спортови, но сепак досега немаат практикувано некои од нив. Причината за ова може да биде од една страна финансиите, бидејќи занимавањето со овие спортови бараат содветна опременост на поединецот, како и соодветна стручна подготвеност за ги практикуваат. Од друга страна, причината може да ја побараме и во малата застапеност на овој тип на спортови во наставните програми по физичко образование, оттука истите се достапни само за одредена категорија како и малите можност кои ги нуди нашата држава за развој на овој тип на спорт, а паралелно со ова и развој на зимскиот туризам и туризмот кој бара практикување на соодветни адреналински патеки и опрема за користење на истиот.

Ова се поврзува и со одговорите на последното прашање каде од студентите побаравме мислење дали Македонија има доволно потенцијали за физичка активност, спорт во природа, адреналински спортови. 52% од испитаниците сметаа дека нашата земја *делумно има потенцијал за да го оствари ова*, додека 39% пак сметаат дека сепак земјата *има премногу потенцијал за развој на овие спортови*. Добиените одговори сугерираат дека постои генерално позитивно размислување за можностите и потенцијалите кои ги нуди нашата земја за практикување на физички активности на отворено, но и делумно голема свесност за потенцијалите за развој на спортски активности на отворено, а со тоа и промоција на Македонија како земја за адреналински спортско – рекреативен туризам. Но, отворено останува прашањето колку од тие потенцијали се правилно искористени во насока на развој на личноста и на нудење на места, форми и разновидни активности како младите правилно и корисно би го користеле своето слободно време со цел, макар и рекреативно, да се делува на нивниот правилен психофизички развој. Овде секако не е мала и одговорноста на универзитетите да понудат активности и да популаризираат одредени спортови како младите би биле во можности да ги бираат и практикуваат и во текот на учебната година и за време на распустите со цел нивен целосен и пеавилен психофизички развој.

Се обидовме да истражиме дали постојат разлики во мислењето и ставовите на студентите според нивниот пол и типот на студии (општествено-хуманистички и природно-математички) во однос на нивните навики за вклучување во активности на отворено (кои форми на активности ги користат, честотата на нивно практикување, важноста на тие активности во нивниот живот). Разликите ги испитавме со користење на непаратметарската постапка t-тест. Добиените резултати ни покажаа дека не постојат статистички значајни разлики во одговорите на студентите на поставените прашања,

ниту во однос на полот, ниту во однос на избраните студии. Ова не упатува на податокот дека сепак желбата за користење на активности на отворено и изборот соодветна активност сепак зависи од личните итереси, желби и можности на секој поединец.

Заклучок

Добиените резултати во истражувањето покажуваат на генерално позитивен став на студентите на Универзитет „Гоце Делчев" – Штип за престој во природа и практикување на спортско – рекреативни активности на отворено.

Интересот не е поврзан со полот или избраните студии, туку пред се со личните афинитети и интереси, достапноста на простор и соодветна понуда за активности на отворено со одредени капацитети – пристапност, патна инфраструктура, места за одмор и освежување и сл. Студентите генерално позитивно ги перципираат можностите кои ги нуди Македонија за активности на отворено што е чекор напред во нивната промоција. Сите наведени резултати, како и фактот за позитивните ефекти кли ги има престојот и физичката активност во природа врз физичкото и ментално здравје, особено сега во услови на пандемија и потреба за движење со почитување на социјална дистанца, активностите на отворено, претставуваат своевиден императив и нешто на што треба да се посвети поголемо внимание.

Потребни се заеднички напори на локалните самоуправи, ресорните министерства и државата во целина за промоција на овој сегмент. Универзитетите и факултетите за туризам исто имаат значајна улога бидејќи паралелно може да работата на афирмација за потребата за движење и физичка активност на отворено, но и да понудат конкретни предлози, мерки, решенија и локации за нивна реализација, како и вклучување на студентите во маркирање на различни патеки во природа, раџвој и промоција на стратегии и сл.

Референци

1. Andre, E. K., Williams, N., Schwartz, F., & Bullard, C. (2017). Benefits of Campus Outdoor Recreation Programs: A Review of the Literature. *Journal of Outdoor Recreation, Education, and Leadership, 9*(1), 15–25.
2. Babyak, M., Blumenthal, J. A., Herman, S., Khatri, P., Doraiswamy M., Moore, K., & Krishnan, K. R. (2000). Exercise treatment for major depression: Maintenance of therapeutic benefit at 10 months. *Psychosomatic Medicine, 62,* 633–638.
3. Barton, J., & Pretty, J. (2010). What is the best dose of nature and green exercise for improving mental health? A multi-study analysis. *Environmental Science & Technology, 44,* 3947–3955. doi:10.1021/es903183r
4. Beckingham, K. (2019). *The benefits of outdoor activities,* https://ie-today.co.uk/news/the-benefits-of-outdoor-activities//, (20 September 2020).
5. Carek, P. J., Laibstain, S. E., & Carek, S. M. (2011). Exercise for the treatment of depression and anxiety. *The International Journal of Psychiatry in Medicine, 41,* 15–28. doi:10.2190/PM.41.1.c.
6. Clough, P., Mackenzie, S. H., Mallabon, L., & Brymer, E. (2016). Adventurous physical activity environments: A mainstream intervention for mental health. *Sports Medicine, 46,* 963–968. https://doi.org/10.1007/s40279-016-0503-3

7. Crust, L., Henderson, H., & Middleton, G. (2013). The acute effects of urban green and countryside walking on psychological health: A field-based study of green exercise. *International journal of sport psychology, 44,* 160–177. doi:10.7352/IJSP.2013.44.160
8. Ekkekasis, P., & Backhouse, S. H. (2009). Exercise and psychological well-being. In R. Maughan (Ed.), *The Olympic textbook of science in sport* (pp. 251–271). Hoboken: Wiley-Blackwell.
9. Haluza-Delay, R. (1999). The semantics of adventure programming. In J. C. Miles & S. Priest (Eds.), *Adventure programming* (pp. 445-454). State College, PA: Venture Publishing.
10. Hanson, S., & Jones, A. (2015). Is there benefit that walking groups have health benefits? A systematic review and meta-analysis. *British Journal of Sports Medicine, 49*(11), 710–715.
11. Horwood, B. (2002). The influence of outdoor education on curriculum integration: A case study. *Pathways: The Ontario Journal of Outdoor Education, 14*(2), 6-12.
12. Janssen, I., & LeBlanc, A. G. (2010). Systematic review of the health benefits of physical activity and fitness in school-aged children and youth. *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity, 7,* 40. doi:10.1186/1479-5868-7-40.
13. Kaplan, R. M., Sallis, J. F., & Patterson, T. L. (1993). *Health and human behavior*. New York:McGraw-Hill.
14. Lieberman, G. A., & Hoody, L. L. (1998). *Closing the achievement gap: Using the environment as an integrating context for learning*. San Diego, CA: State Education and Environment Roundtable.
15. Loureiro, A., & Veloso, S. (2017). *Green Exercise, Health and Well-Being. Handbook of Environmental Psychology and Quality of Life Research, International Handbooks of Quality-of-Life,* (pp. 149-169). Springer Editors. doi:10.1007/978-3-319-31416-78
16. Popeska, B., Sivevska, D., & Ristova, C. (2019). Participation of University students in outdoor sports. In: *The 11th International Scientific Conference "Modern Trends of Physical Education and Sport"*, (pp. 213-220), 8 Nov 2019, Sofia, Bulgaria.
17. Popeska, B., Ristova, C., Dimitrov, N., & Barbareev, K. (2018). Activity of students on weekly level - conditions and perspectives in the Republic of Macedonia with possibilities to promote sport tourism at university level. In: *The 10th International Scientific Conference "Modern Trends of Physical Education and Sport"*, (pp. 190-199), 9 Nov 2018, Sofia, Bulgaria.
18. Popeska, B., Ignatov, G., & Sivevska, D. (2017). Gender differences in participation and use of leisure time between Macedonian and Bulgarian students at Teaching Faculties. *Activities in Physical Education and Sport, 7*(2), 185-188.
19. Popeska, B., & Sivevska, D. (2016). Sport activities and interests for sport during leisure time at the students of Faculty of Educational Sciences, University Goce Delcev in Stip. *Knowledge - International Journal, Scientific and Applicative Papers, 13*.3, 443-448.
20. Puett, R., Teas, J., Espana-Romero, V., Artero, E., Duck-chul, L., Baruth, M., Sui, X., Montresor-Lopez, J. & Blair, S. N. (2014). Physical Activity: Does Environment Make a Difference for Tension, Stress, Emotional Outlook, and Perceptions of Health Status? *Journal of Physical Activity and Health, 11*, 1103–1511. https://doi.org/10.1123/jpah.2012-0375

21. Russell, C. L., & Burton, J. (2000). A report on Ontario secondary school integrated environmental studies programs. *Canadian Journal of Environmental Education*, *5*, 287-304.
22. Sheng-Hshiung, T., Wei-Rong, L., & Tien-Ming, C. (2015). Toward a Structural Model of Challenge Experience in Adventure Recreation. *Journal of Leisure Research 47*(3), 322–336. https://doi.org/10.1080/00222216.2015.11950363
23. WHO (2020). #HealthyAtHome - *Physical activity*, https://www.who.int/news-room/campaigns/connecting-the-world-to-combat-coronavirus/healthyathome/healthyathome---physical-activity/, (20 September 2020).